

FEJÉRMEGYEI NAPLÓ

Előfizetési árak:
1 évre 12 kor., 1/2 évre 6 kor., 1/4 évre 3 kor.
Egyes szám ára 10 fill.

Feljelős szerkesztő:
BILKEI FERENC.

Megjelenik: hétfőn, csütörtökön és szombaton este.
Szerkesztőség és kiadó-hivatal: Szent-István-tér 1.
Egyes számok kaphatók: a dohánytöszkedésben.

A cselédügy és a városi hatóság.

A Székesfehérvár és Vidéke a múlt héten rámutatott arra az általános nyomorúságra, a mely a cselédügyből fakad. De rámutatott arra is, hogy az egyes családok, illetőleg a társadalom nem képes magán segíteni, ha a városi hatóság a hóna alá nem nyúl. Megtorolni a visszaéléseket s lassan városi kezelésbe venni át az egész cselédügyet. Ez a közönség érdeke.

T. laptársunk e mellett utalt a régi temető bizottságokra, a melyek keneteljes szavak kíséretében elparentálták a közügyeket s kifejezte reményét, hogy ez a jövőben nem lesz így.

Mi is azt hisszük, sőt, hogy a közönségnek megmutassuk, hogy a városi hatóság milyen komolyan veszi a cselédügy rendezését, elkértük s egész terjedelmében közzétesszük azt a hivatalos iratot, a melyet Kerekes Lajos dr. főjegyző igen szép kidolgozásban a legutóbbi közgyűlés elé terjesztett.

A fő irányelveket jelezzük. Az eddigi akció csak kísérletezés és pedig eredménytelen kísérletezés. De annál szebbek a jövőndő tervei: *Egy nagy közjóléti intézmény szervezése, egy szerezetotház városunkban, a hol az árvaház mellett az aggintézet, a népkonyha egy nagyobb kereten belül létesülne, de ott volna függelékül a cselédotthon, a patronázs, a melyek csak függelékek volnának ugyan, de a jelzett keretben a nevelés és munka szempontjából egyedül így nyerhetnének egészséges fejlődésre teret, a mikor a szegény cselédleány biztosítva volna a tisztességében s egy nagy ház százelele elfoglaltságában a becsületes munkájáért lakást és ellátást kapna.*

Erre mutat rá Kerekes főjegyző előterjesztése, a mely után csak a bizottság megalakítását várjuk, a mely ezt a közjóléti, a város lakosságát szolgáló intézményt megalkotni kezdené.

A közgyűlés elé terjesztett elaboratum a következő:

Az 1907. évi 149/12620 sz. közgyűlési határozattal kiküldött bizottság még 1908-ban elkészítette a cselédmenhely szabályrendeleti tervezetét s azt az életbe léptetésre vonatkozó javaslatával az év elején be is terjesztette.

Ezen javaslat és szabályrendeleti tervezet még az év őszén le is tárgyalottat. A tanácstól, amint a tervezeten látható is, de érdemi előter-

jesztéssel a közgyűlés elé mind máig nem kerülhetett.

Ezuttal sem kerül érdemi előterjesztéssel a tekintetes közgyűlés elé, de bevezérjük azért, hogy a törvényhatósági bizottság döntsön, vajon azon aggodalmakat és akadályokat, a melyek véleményünk szerint a cselédmenhelynek ez idő szerinti létesítése elé állanak, olyanoknak látja-e, a melyek miatt indokolt ezen intézmény elharmarkodott életbe léptetése helyett azon idő bevárása, a mikor más, vele rokon s már tervezés alatt álló intézménnyel együtt a cselédmenhely is erkölcsi és gazdasági szempontból előnyösen lesz életbe léptethető.

Mint minden intézménynél, úgy itt is az életbe léptetéshez s az eredményes működéshez nem nyujt elég alapot, hogy szabályrendelet tervezet készüljön róla. Ha azonban ez a tekintetes törvényhatósági bizottság többségének véleménye szerint ezen ügy az életbeléptetésre megérett, méltóztatnék ezt kimondva utasítani a tanácsot, hogy tegyen a legközelebbi közgyűlésre a költségek előlegezése, fedezete a szükséges kezelő hivatalnok állás szervezése, helyiség, felszerelés stb. tekintetében érdemi javaslatot.

De szerintünk a cselédmenhely felállítására úgy, hogy az morális szempontból a hozzá fűzött várakozásoknak megfelelően s pénzügyi szempontból is beváljon, vagyis a házipénztárt lehető legkevesebbé terhelje, nem könnyű feladat.

Csak mellesleg említjük fel, hogy az életbe léptetési javaslat számadásai nem reálisak. Egy cselédotthon és cselédszervezőnek alkalmas helyiség, a hol 12 ágyra, 12 egység bent tartozkodására, ruhái elhelyezésére alkalmas szoba, továbbá cselédközvetítő hivatalos helyiségnek alkalmas szoba s konyha van a városközpontján 600 koronáért semmi körülmények közt nem kapható s 2 szobás lakás alakjában egyáltalán nem is kapható csak 3—4 szobás lakás átalakításával állítható elő.

Ilyen helyiség ára minimális számítás szerint 800—900 korona. Azon alkalmazott, a kinek feladata a cselédeknek a gazdákhöz vezetése, állandó erkölcsi felügyelete, helyiség tisztán tartása s apróbb megbízások teljesítése lenne s aki kellő garanciát nyújtana, hogy a cselédek szegődtetése és cselédotthoni felügyeletük körül hanyagságból, vagy szándékosan erkölcsi visszaélés nem történik, évi 350 koronáért díjat és élelmezést beleszámítva nem kapható. Erre legkevesebb 700—800 koronát kell számítani.

A helyiség fűtése és világítására 100 korona helyett legkevesebb 200 korona számítandó. Mindezek a költségszámítás legkevesebb 600 koronával felbillentik s így a javaslat szerinti 50 korona deficitet számítva a város ráfizetne évenként körülbelül 650—700 koronát, illetve az első évben a felszereléssel 1500 koronát. Ebben az irodaszerek és nyomtatványok csekély 100 koronával szerepelnek, ellenben a felszerelés és különösen az ágyneműek karban tartására semmi sincs felvéve.

A megvalósítás, ha az előre nem látható kiadásokat is számítjuk, a városra az első év-

ben előre láthatólag 2000 korona később 1000 korona terhet róla évenként.

Ilyen berendezés mellett dacára, hogy a városra tetemes terhet hárít, nincs rendezve cok oly kérdés, a mely a cselédotthonnal felmerül s megoldást igényel. Különösen nincs biztosítva az erkölcsi szempont, a mely egy hatóság intézményénél első rangú érdek.

Egy hivatalnok aki fölött, miután külön magán helyiségben van elhelyezve, az ellenőrzés laza s aki csak a hivatalos órák alatt van maga is a cselédszervező és cselédotthonban, az nem alkalmas, de nem is képes az otthon felkereső nő cselédek állandó szemmel tartására, jó tanácsokkal ellátása s felügyeletére, nem biztosíthatja az itt fonforgó erkölcsi érdekek megóvását.

Ily berendezés mellett miután a cseléd olcsó és biztosított élelemlől nincs gondoskodás, a cselédet az élet kényszere végleg, vagy naponként többször külti az otthonból élelmezése végett s nincs biztosítva a lehető legolcsóbb megélhetésre arra az időre, amíg elszegődnie sikerül, nincs biztosítva az, hogy az otthon csak felügyelet mellett szegődés végett hagyja el.

Ily berendezés mellett a város házipénztárát évről évre tetemes kiadások terhelnék s még nincs elérve az a cél, hogy a szolgálat nélkül levő cseléd a züllesztől megóvassék.

Ez volt az oka, hogy a jelen körülmények közt a tanács az életbe léptetés iránt nem tett érdemi javaslatot.

Mert kétségtelen, hogy több ily humánus intézmény szerves egyesítése esetében az erkölcsi és gazdasági érdekek jobban megóvhatók. Ezért a hatóság helyeselte a törvényhatósági bizottság többi tagjának azon ideáját, hogy a cselédmenhely kérdése a szegénymenhely s esetleg az új aggintézettel együtt oldassék meg, sőt teret lehetne engedni s megalakulóban levő Patronage közreműködésének is.

Még a múlt évi július 28-án kiadott a cselédmenhely s szegénymenhely ügye az aggintézetbeni bizottságnak, a honnan decz. 23-án érkezett vissza azzal a véleménynel, hogy jelenleg a cselédmenhelynek az aggintézetbeni helyiség, de kívánatos, hogy az e fajta intézmények egyesítésétől, központi vezetésétől s így a különféle kívánalmakat jobban kielégítő nagyobb szabású berendezésétől várható erkölcsi és gazdasági előnyök végett a cselédmenhely, a szegénymenhely, új aggintézet, sőt esetleg új árvaház építésével együtt szerves kapcsolatban létesüljön, a mikor is a teljesen megbízható vezetés, erkölcsi felügyelet, a cselédotthon javító, nevelő hatása, olcsó sőt esetenként díjtalan élelmezés, bent levő cselédek munkájának a nyujtott élelmezése s egyéb anyagi előnyök fejében célszerű kihasználása stb. más itti fenforgó érdek biztosítható.

Ily nagyszabású alkotások azonban máról holnapra nem létesülhetnek s mintfogya a közön-

Sövegjártó János

vászon kereskedése

Székesfehérvár, Barátok épülete.

Nagy választék ágy- és asztalneműekben, színes és fehér barchetok stb.

olcsó, szabott árak mellett

Mai lapunk 4 oldal.

ség érdekét nem elégítheti az ki, hogy egy szűkös méretű, hiányos, berendezésű, hiányos működésű s a magán cselédszerzőknek nem sokkal jobb cselédközvetítő intézet és otthon létszámján hatóságai címmel, s a hatóság tekintélyének rovására, és mégis a házipénzár nem kis terhére, csalédszerű tullelemmel bevárni az időt, a mikor a fenti intézményekkel együtt az is körültekintő gondosságot gazdaságosan megvalósítható lesz.

Városunk közegészségügye 1909-ben.

Blerbauer Viktor dr., városunk főorvosa tegnap terjesztette be évi jelentését a várososhoz a múlt év általános közegészségügyi viszonyairól. A hagyományos lelkiismeretességgel és világosan összeállított jelentés a következő:

A város közegészsége a lefolyt 1909-ik esztendőben elég jónak mondható, dacára az aprilis hó 2-ik felől július végéig tartott nagyobb kanyaró járványnak, mely ragályos kórral a kóbor cigányok majdnem egyszerre az egész várost fertőzték. E kór 1087 esetben jelentette be az iskola orvos, de csak 18 halálzást követelt. Október, november és december hónapok alatt hasihagymászterű betegség mutatkozott, mely kóralak nem járt oly vehemens tünetekkel mint az igazi hagymáz; az esetek legtöbbje 10-14 nap alatt gyógyult, nem tágadható azonban, hogy volt egy pár igen súlyos eset is. E kórnak helye a rác-utcai kut környéke volt részben, részben a rác-szőlőhegy. A kutak lezárattak, gyökeresen kizsúítottak, de a fertőzött családokban azért mutatkozott a kór. Ezen hagymászterű megbetegedés nem csak nálunk a városban mutatkozott, hanem az egész vármegyében is, és a jelzett hónapokban.

Részletes kimutatás: Született 1175. (Legtöbb 120 áprilisban, legkevesebb decemberben 84.) Ebből törvényes fi 585, nő 538. Törvénytelen fi 30, nő 23. Ikerpár volt 15, köztük egy hármas iker. Halva született 42. Házasságra 277 pár lépett.

Elhalt 818. (Legtöbb 91 márciusban, legkevesebb 53 novemberben. A halottak közt volt fi 464, nő 354. Ebből 7 éven alul volt törvényes fi 173, nő 134. Törvénytelen fi 8, nő 5. A kórházaknak 183 halottja volt, ebből 85 volt az idegen. Születési többlet 357. Azonban, ha a városi halottakhoz a 85 idegent nem számítjuk, úgy a népesség szaporodása születések után 442.

Nevezetesebb halálok: Veszületett gyengeség 67, rángórcs 18, gyermek aszály 2, bálhurut 98, difteritiz és torokgyík 9, kanyaró 18, vörheny 1, hólyagos himlő 1, influenza 2, hasihagymáz 3, pokolvar 1, tüdőlob 107, tüdővész 114, guta 43, vizeletesség 11, elmebaj 7, aggkór 104, öngyilkosság 19, külsőszak okozta halál 5, véletlen esemény 12.

A járványvá fajulható kórok közül előfordult: Vörheny 29 esetben, ebből gyógyult 28, elhalt 1. Szamárhurut 12, gyógyult 12. Kanyaró 1 férfi, 13 nő, 1087 gyermek, összesen 1101. Ebből gyógyult 1 férfi, 13 nő, 1069 gyermek, összesen 1083. Elhalt 18 gyermek. Bányahimlő 8, gyógyult 5. Difteritiz 1 nő, 44 gyermek, összesen 45. Gyógyult 1 nő, 36 gyermek, összesen 37. Elhalt 8 gyermek (leginkább kültekiek és székum oltás nélküliek.) Hasihagymáz 20 férfi, 10 nő, 18 gyermek, összesen 48. Ebből gyógyult 19 férfi, 9 nő, 17 gyermek, összesen 45. Elhalt 1 férfi, 1 nő, 1 gyermek. Hólyagos (való) himlő 1 férfi, 1 gyermek. (Jánosfutásiak.) Gyógyult 1 férfi, elhalt 1 gyermek. Füllőmirigylob 1, gyógyult 1. Trakoma 13. Ebből 10 vidéki, kórházi ápolat. Gyógyult 13.

Járványkórházi kimutatás: A járványkórház önelő, a város tulajdona. Ágyainak száma 2 teremben 16. Betegforgalma a következő: Felvételt 24 férfi, 37 nő, összesen 61. Elbocsátott gyógyultan fi 23, nő 27, összesen 60. Elhalt 1 fi (himlőben). Ápolási napok száma 768. Ápolónője van 1, orvos 2. Az egyik a hatóság tisztifőorvos, a másik a vizváros kerületi orvos.

Egyéb egészségügyi mozzanatok: A víz-

vezetékre vonatkozó előmunkálások annyira előhaladtak, hogy a vízmű kiépülése 1910-ik év elején már megkezdődik. E munkálatokkal kapcsolatosan, a város legnagyobb része alagsatornázza lesz s a csőhálózat lerakása után, az utcák rendezése és burkolása fogatosítani fog.

Egy jéggyárnak felállítása is a közeljövő munkája s a műjég kifőzása szorítani a posványból szedett, szennyezett, fertőzött jeget, mert e terv tetést öltve már 1910 május havában működni fog.

A várarki csatorna beboltozása is tervbe van véve, mely a közegészség javítására égetően szükséges s ez is bekövetkezik, amint a Nádorcsatorna a város határában kellőleg súlyosztva lesz, illetve ezen mélyítési munkálatok befejezést nyernek. E beboltozás egy reményem, a vízvezeték, alagsatornák lerakása után megtörténik.

Az iskolák szufltsága a Deák Ferenc utcai iskola megnyitásával enyhül. Az épület már áll, s szeptemberben hivatásnak át lesz adva. Van az iskolában 8 tanterem, nemkülönben másik 2 terem is, mely szükség esetén tanteremmé levén alakítható, e 10 tanteremben 600 elemi iskolai növendék lesz elhelyezhető. Az ipariskola felépült, megnyit; így a fontház földszintjéről az ugynevezett kriptakból a növendékek egészséges, tágas, világos és szellős tan- és rajztermekbe jutottak. Egyidejűleg a belvárosi elemi fiúiskolának négy osztálya is itt nyert otthont, a visszamaradt két elemi fiúiskolai pótosztály pedig a régi elemi iskola emeletébe költözött fel.

Ezen két nagyszabású középítkezésen kívül magánosok is építkeztek, különösen a kültekben. Nagyobb szabású épület a Kossuth-utcában a Csöppentky-ház. Építési engedély kiadott: új lakházra beltelken 21. Kültekben 27. Pótipítkezésre vagy átalakításra, toldalékokra beltelken 33, kültekben 1. Műhelyépítés beltelken 9, gazdasági épület beltelken 1.

Modern városok kultúrtörkévei és Székesfehérvár.

(F.) Mikor a sok vajadás, a szakértők ernyedetlen buzgalma, a városi tanács elismerést érdemlő józan bölcsessége, a város-fejlődés zászlóvivőinek hatalmas és törhetetlen energiája a városi vízvezeték ügyét annyira vitték, hogy már a kivitel mikéntjeiről s azok megkezdéséről beszélnünk — az öröm, a megnyugvás és bizodalom szállja meg lelkünket.

Nagy, kulturális horderjú lépés ez városunk történetében; nemcsak magának a vízvezeték létesítésének elődázhatatlan szükségessége teszi azt, de igen korszakos azért, mert egy nagyarányú s az okos áldozatoktól vissza nem riadó első lépés ez a modern városi higiénia — kultúra — és érvényesülés érdekében. De mikor az elismerés pálmáját meglengetjük, azon gondolatunkat sem halgathatjuk el, melyek a város eddigi kulturpolitikáját óhajtanak bonckés alá venni, a fejlődés magasabb fokain álló modern városok közé beállítani, a jövőben követendő működésének irányát megjelölni; mely gondolatunkat és a megfigyeléseink nyomán támadt eszméinket, városunk kulturális fejlődését előmozdítandó — műszaki, esztétikai és közegészségügyi beható tanulmányaink alapján vagyunk bátrak a közvélemény elé terjesztani.

Ezen törekvéseinkben — jóllehet nem egy alkalom kínálkoznék — nem vetünk követ városunkra, nem, de megvalljuk, hogy elemi erővel ragadja meg lelkünket a fájdalom, hogy míg más városok legalább oly szabadon lélekeznek, hogy a modern életnek, higiénianak megfelelő átalakulásnak, kényelornnek, berendezkedéseknek érvényt szerezhetnek, addig mi le vagyunk bilselve egy átkos állapot szinte meg nem változtatható kényszerrel: szegények vagyunk. Irigyljük azon városokat, melyek neki lendülvé új, modern keretet, fejlődési irányt nyertek, sőhajítóva nézzük, mily óriási előnyben van előtünk Ausztria, hol vannak a többi országok városai a városrendezés tekintetében!

A mi városunknak pedig kegyetlen rossz hire van mindenütt. Valahányszor idegen, városunkat ismerő ember nyilatkozott előtünk Székesfehérvárról, hát a szép, a kedves, a tisztá,

modern jelzők helyett, ezeknek szöges ellentétét voltunk kénytelenek zsebreavágni. De legjobban mégis az sérté önzertűnket, hogy lehetetlen volt igaztalannak bélyegezni s visszautasítani vádjainkat.

Tehát legyünk immár rajta, hogy ezen állapotok, melyek szembeszúrón visszatetszők, szanáltassanak. Rajtunk áll, tőlünk függ s városunk egy vonzó, kedves, idegent marasztaló modern városá léssen.

Hogy a fejlődés szükségét jobbaink odahaza érzik, abból a forrongásból is látjuk, mely sok új, érdekes, szép, de nem ritkán kétséges eszmét dob felszínre napjainkban. Bizonyos távolságról az objektív szemlélet előtt úgy tűnik fel Székesfehérvár magavisele a jelen törhetetlen állapotokból való szabadulás kísérletezései közt, mint a vízbeúzó, a ki a szalmaszál után is kapkod, vagy méginkább, mint a szegény ember, ha nagy urat készl fogadni, a külső látszattal akarja a lényegét, az igazságot elfedni. Valóban, Székesfehérvár nagy, haragos, kiméletlen ur látogatja, — ha akarja, ha nem, — a kor szelleme, mely elől kitérnie nem lehet, melyet szurrogátumokkal kielégíteni képtelenség, mert hisz önmagát csinál meg általuk.

Elég legyen megemlitenünk kapkodásunkat a gyárépítkezésben. Mindent megragadunk pár év óta már, csalogozunk meg idegenből is hozzánk gyár alapítókat, adunk nekik, legalább is ígértünk ingyen, a mi csak telthet tőlünk, miközben envéreink, derék iparosaink hasonló segélyezéséről megelégedezünk. Sajnos mégis fiaszóval végződnek törekvéseink, vagy pedig a város kizsákmányolói akaró pénz nélküli szélműmosoknak és úzereknek tölnek fel.

Hasonlóan szalmaláng törekvésnek kell minősítenünk a kulturpalota építésének kérdését, mely, gondolom, mult évben nagy hullámokat vert már fel városunkban. A mi moggyöződésünk azonban az, hogy először kell egy tenyleges, hatalmas, egészséges kultur életet teremtenünk s az majd megszűli a kulturpalotát; de bármely szép legyen is az a kulturház, nem fog a kultura kiinduló pontja lenni ott, a hol ezideig avval szöges ellentétben működő haladást kell konstatalnunk, nem ám, még ha az abban trónoló szent királyunk szobra ad is íllehet az odajáróknak, mert valószínűleg a nagy király, ki a pogány, műveletlen világból kiemelte s egy ezredéves jövő kultur munkájára képessé tette a magyart, nem nagy örömet talána az óskoronázó város maradásáigba senyvedt s csak ily külső látszatokkal hódítani akaró törekvéseiben. Igen, el fog jönni, s adja az Isten, hogy minél előbb eljőjön az idő, mikor a kulturpalota hirdeti széles e hazában egy nekivirágzott, erőteljes, munkás fejlődés megérett gyümölcsét az ós koronázó város területén.

Nagy megnyugovással, jóleső, felemelő érzéssel veszünk tudomást mégis ezen szinte nap-nap után felvetett tervekről és vállalatokról, melyek világosan bizonyítják, hogy ezer sürgős feladat vár városunkban megoldásra, másrészt azonban azt is, hogy a város vezetése, agilis, lelkes, ügybuzgó, szivet, lelket, elmét, mindent latba vető kezekben vagyon. Hála Istennek. És nem is félünk, sőt bizonyosra vesszük, hogy a tervek meg a valószínű, csak a lelkesedés és munkakedv megmaradon. Gáncsoknál valónk csak annyiban lehet, hogy az új tervek felvetését igen ötletszerűnek találjuk, holott azoknak, mint évszázadokra szóló munkáknak a legnagyobb mérlegeléssel, egy bizonyos, el nem kerülhető sorrend betartásával kellene a megvalósításra elkészülniök.

Örülnék, ha az erre vezetó utakra nagy vonásokban felvetett eszméinkkel rámutathatnák, ha e kérdést, a fejlődés, a kulturális haladás kérdését, állandó éleink érdeklődés és a vele való foglalkozás kísérné, hogy többé a napirendről le ne kerülhessen.

S bárna a tényleges kivitelükkel finansziális okokból várunk is kell, de legalább az eszmék, a sürgős feladatok megoldásának minden percében a kivitelre késznek kell lennie, nehogy egy-egy új létesítmény elfogadása ismét éveket raboljon el, akkor, midőn annak végrehajtása talán a legalgősebb, legraktikusabb, legkevesebb áldozatot kívánó lenne, ha idejében, más létesítményekkel kapcsolatban kerülhetne kivitelre.

Különösen két főirányban akarjuk a város modern fejlődésének legbiztosabban eredményre vezető intézkedését bemutatni és egyszerűsített kijelölni azon organumokat, azon módokat, melyek segítségével azokat elérhetőknek tartjuk. Ez a két legszükségesebb intézkedés a városrendezés és az ezzel kapcsolatos szepességi törekvések kérdése, azután pedig a középületek építésének az eddigi szokástól teljesen eltérő alapokra való fektetése. Azután tárgyalni fogjuk a városkérdés, azután pedig a középületek építésének az eddigi szokástól teljesen eltérő alapokra való fektetése. Azután tárgyalni fogjuk a városkérdés, azután pedig a középületek építésének az eddigi szokástól teljesen eltérő alapokra való fektetése.

Jól tudjuk azt, hogy irásunk a maradiság bajnokai, az új eszmék és feladatok felvetésétől és megoldásától fázó városatyák előtt nem fog kedvező fogadtatásban részesülni, valamint azok előtt sem, kiket ezen eszmék felvetése mintegy figyelmeztet az ügykörükön fel-feltört, de mindig elhalogott szükségletek erőlyes és egész odaadást és önfeláldozást megkívánó intézkedések keresztülvitelére — mégis leírjuk azokat, hogy legalább nyoma legyen annak, hogy megismerjük tennivalóinkat, hogy akartunk, ha már a sors kemény végzete, szegénységünk, s egyéb bajaink a tényleges kivétel egyelőre meg is akadályozná. Viszont azért is, hogy mintegy haditervet terjesszünk a város gondolkodó és az előrehaladt szívükön viselő polgárai elé, melyet mint munkaprogramot szemük előtt tartván, azok kivételét sürgetni meg ne szünhessenek soha.

S ha hangunk a tények ábrázolásánál, ki-domborításánál kissé erősebben hangzana, ne vételessék zokon, mert sérteni senkit, semmit, intézményt vagy egyeseket távolról sem szándékunk; de igenis ki akarjuk mutatni, mitől és kitől sem függ szabad önzerttel szent meggyőződésünk és tudásunk visszatérhetetlen biztató szavára azon igazságokat, melyek megéjtése, felfogása csakis szeretet városunk kulturális fejlődésének fokozására válhatik.

ÚJDONSÁGOK.

— **Személyi hírek.** *Prohászka Ottokár* dr. megyéspüspök szombaton városunkból Budapestre utazik, a hol vasárnap részt vesz a gyermekvédelmi nagygyűlésen. Főpásztorunk Budapestről Kolozsvárra utazik, a hol intelligens hölgyeknek és uraknak tart konferenciát és csak szombaton tér vissza székvárosába. Az ezt követő vasárnapon d. u. a megyéspüspök megkezdi konferenciáit és pedig vasárnapon, hétfőn és kedden urak számára, kedden szerdán, csütörtökön és pénteken hölgyek számára.

A nagyfontosságú szellemi magabizalomra már most felhívjuk az intelligens közönség figyelmét.

Széchenyi Viktor gróf főispán holnap néhány heti tartózkodásra Abbaziába utazik.

— **Tisztelgés a főispánnál.** Ma d. e. 10 órákor tisztelgett a megyei és városi tisztikar *Széchenyi* Viktor gróf főispánnál azon alkalomból, hogy a főispáni széklet továbbra is megtartja. Az első szónok a vármegyei tisztikar részéről *Szűcs* Jenő alispán volt, aki örömeinek adott kifejezést, hogy e válságos viszonyok között is megmaradt főispánnak. Utána *Saára* Gyula dr. polgármester üdvözölte, megemlítve azt, hogy örömmel fogadta a város közönsége is azon hírt, hogy a főispán továbbra is betölti ezen fontos állást. Mindkét üdvözlő beszédre válaszolt *Széchenyi* Viktor gróf, kijelentve, hogy mélyen meghatja a két törvényhatóság ragaszkodása és beállása. Hivatalos állását a legszigorabb törvényesség és alkönyvesség korlátai között vezeti. Ragaszkodik az ország törvényeihez, úgy alkotmányos jogaihoz. Azt hiszi, hogy a kormány is ezen az úton fog haladni. Habár ő a 67-es párthoz tartozik is régi fegyvertáráival szemben a jog és igazság

szabályait fentartja s nem fog a törvényesség határaitól letérni. Hogy közösséget vállalt a nemzeti munkapárttal, azt abban a hazafias meggyőződésében tette, hogy a nemzet haladása a 67-es alapon építhető csak tovább. Az alkotmánypart feloszlott s az események logikája a 67-es alapot a nemzeti munkapártba vitte be. Ő mint főispán, úgy mint ezelőtt, azután is legszigorban csak hazafias meggyőződésétől hagyja magát vezéreltetni s főispáni minőségében a bekövetkező eseményekkel szemben nem mint politikus fog fellépni s egyáltalában szabad teret enged minden alattvalója hazafias meggyőződésének. Beszédje, mely általános örömmel fogadtott, több mint félórát vett igénybe.

— **Zichy Rafael gróf és az — iskolai par.** *Zichy* Rafael gróf, akinek szociális gondolkodását nem egyszer volt alkalmunk dicsérni, 300 koronát adományozott az általa fentartott sárszentmihályi kath. iskolának. A nemes gróf ezáltal az adomány által az iskolai iparnak vette meg alapját. A gyermekek t. i. a tanító vezetésével kiképeztetést nyernek a különböző gazdasági, háztartási készítésében, szóval alkalmat nyílik nekik arra, hogy a praktikus, szociális intenciójuk munkát megszeressék. Ez különben csak az első mozzanat a nemes grófnak a nép érdekében indítandó, szociális értékű vállalkozásában. A jövőben a gróf támogatásával egy nagyobb tanszerkészítő házipari tanfolyam nyílik meg Sárszentmihályi népe számára.

— **A kath. népszövetség** folyó hó 27-én vasárnap délután 4 órákor ülést tart, a távirduca 6. szám alatt. A csoportvezetőket arra kérjük, hogy a tagokkal együtt teljes számban jelenjenek meg. A vezetőség.

— **Nyilvános köszönet.** A fejérmegyei takarékpénztár és a székesfehérvári keresk. bank a Szent Imre nevelő-intézet egyesületénél egyenként ezer koronás alapítványt tettek s ebből az első 100—100 koronás részletet az egyesületi pénztárba a mai napon lefizették. Ugyancsak a székesfehérvári takarékpénztár is 100 koronával járult az egyesület céljainak előmozdításához. A magyar ifjúság nevelése érdekében hozott nemes áldozatokért a Szent Imre nevelő-intézet egyesület nevében hálával mond köszönetet az elnökség.

— **Áthelyezés.** *Hertelendy* Béla kir. pénzügyi számtanácsost városunkból hasonló minőségben a zalaegerszegi kir. pénzügyigazgatóság mellé rendelt számvétséghez helyezte át a pénzügyminiszter.

— **Eljegyzés.** *Kállai* Manó, a mezőturi Gazdasági Takarékpénztár főkönyvelője eljegyezte dr. *Vajda* Kálmán, rácalmási körovos bájós leányát, *Margitot*.

— **Kinvezések.** A főispán *Grasser* József dr. csákvári kórházi vezetőorvost tb. főorvossá nevezte ki.

Horváth Ferenc sárbogárdi járásbíróági irodatisztet ugyanoda telegkönyvvezetővé nevezte ki az igazságügyminiszter.

— **Felolvasás.** A kereskedelmi csarnok felolvasási során szombaton, e hó 26-án Dr. *Pataki* Armin orvos „Előadás az egészségügy köréből” címmel fog felolvasni. A felolvasás este 9 órákor kezdődik. Vendégeket szívesen lát a csarnok.

— **Előadások.** A *Szabad Lícenban* *Kunos* Gyula, keresk. iskolai tanár tartott előadást a múlt vasárnapon. A testészéről mondtott sok tanulságos és nemesen szórakoztató dolgot.

Az *Iparoskörben* a múlt vasárnapon szintén volt előadás. Itt *Peék* János, keresk. iskolai igazgató volt az előadó, aki a nemes fémekről beszélt a hallgatóság nagy érdeklődése mellett abban a vonzó modorban, amely *Peék* János előadásait jellemzeni szokta.

A *Népkadémia* múlt előadását *Kelskés* Elek belv. kántor tartott, amelyet nagy tetszéssel fogadtott a hallgatóság. Az előadás után pompásan előadott színjáték volt.

— **Beszámoló.** *Battyány* Lajos gróf a budajki kerület jelenlegi képviselője folyó hó 27-én vasárnap Iszkszentgyörgyön, 28-án Mórton tart beszámolót.

— **Helyettesítés.** Dr. *Szöke* József helybeli törvényzéki jegyző *Farkas* Sándor mór járásbíró betegsége tartamára helyettesítőnek rendeltetett ki.

— **Birtokbérbeadás.** Gróf *Zichy* Ráfael sárszentmihályi nagybirtokos a központból nehezen adminisztrálható *Zichy* Gyula-pusztai birtokát bérbe adta a Bem-testvéreknek.

— **A városházáról.** A szinügyi bizottság tegnap ülést tartott *Saára* Gyula dr. polgármester elnökletével. Az ülés Szalkai szingagató kérelmét tárgyalta, a ki az állandó évi segélynek 2000 koronának kiutalása iránt adott be kérvényt. A bizottság a kérelmet a tanács után pártolólag terjesztette be a közgyűléshez.

A gazdasági szakosztály ugyancsak tegnap tartott ülést *Polczér* Péter gazd. tanácsos elnöklete alatt. Az ülésen foglalkoztak a Sósoton nagyobb mennyiségben álló nád eladásával. Egy-egy kéve árat 28 fillérben szabták meg.

A pénzügyi szakosztály ma d. e. tartott ülést *Saára* Gyula dr. polgármester elnöklete alatt. Az ülésen az elhunyt *Vogl* Alajos belv. kántor özvegyének 400 korona nyugdíj mellett 400 korona kegydíjat indítványoztak. Továbbá tárgyalták az Országos Gyermekszanatorium Egyesület kérvényét. A egyesület arra kéri a várost, hogy alapító tagul jelentkezék. A kérelmet egyelőre nem intézte el az ülés; abban állapodott meg, hogy az egyesület közgyűlésén kiküldöttével veáz részt a város, hogy alkalma legyen meggyőződni az egyesület pártolására érdemes céljairól.

A jogügyi szakosztály tegnap d. u. tartott ülést *Saára* dr. polgármester elnökletével. Az ülésen a közgyűlés régebbi határozatainak a következőképpen revideáltak a színházi szabályrendeletet. A színház vagyoni készletét ezután nem a szinügyi bizottság, hanem a tanács kezeli, továbbá, hogy a szinügyi bizottságban ezután két olyan tag is küldhető, a ki nem tagja a törvényhatóságnak. Tárgyalták még a *Próbáth* Imrével, mint a vízvezeték új művezetőjével kötendő szerződést. Ennek előnye a Puzármezőknél kötött szerződéssel szemben az, hogy *Próbáth* köteles lesz egy évvel tovább, 1912-ig a művezetést vezetni.

— **Adomány.** A Székesfehérvári Takarékpénztár a Kath. Legényegylet céljaira 20 koronát adományozott, amelyért hálás köszönetet mond az elnökség.

— **A székeszárdi selyemtenyészési fellegység** közli a várossal, hogy 1909-ben 79869 tenyészítő 1.753.692 kgr. selyemgubót szállított be az összes beváltó állomásokra s ezért a tenyészítőknek 3.617.470 kor. 15 fillért fizetett ki. Ezek az adatok arra sarkalják néptünk, hogy a selyemtenyészésre nagyobb gondot fordítsunk. Megyénknek ebben a kimutatásban meglehetősen kis szerep jut.

— **A rabsegélyző egyesület.** A jelen büntető törvénykezésének humánus szelleme nyilvánul meg a rabsegélyző egyesület felállításában, amelyeknek ez a hivatásuk, hogy a börtönt viselő rabok közé is bevigyék a humánitásnak, az erkölcsi és anyagi felsegítésnek jó szellemét. Városunkban is sok áldással működik ez a nemes célt szolgáló egyesület, amelynek működéséről a márc. hó 4-én tartandó közgyűlés jelentésével kapcsolatban a következőket közöljük. A rendes tagok száma 146, ezek közül új 7. A befizetett tagdíjak 285 koronát tesznek ki. A múlt évben 20—20 koronával 7 új alapítót jelentkezett. Adományokból 195 korona gyűlt be. A miniszter 700 koronával segélyezte az egyesületet, melynek vágya jelenleg 4466 K. Segélyekre 741 koronát utalt ki. A segélyt a letartóztatottak családja és a börtönből szabaduló rabok kapták. Az egyesület kebelében rabiskola állott fenn, a melyet *Medgyessy* József helybeli tanító vezetett. Nem egy olyan rab volt, aki az írást-olvasást a rabiskolában tanulta meg. Amint halljuk az alapszabályok a legközelebbi közgyűlésen hasznos változtatáson fognak keresztül menni, nevezetesen összhangba hoztatnak a patronáge egyesületek országos szövetségének alapszabályaival s újabb, szociálisabb gyakorlati intézkedések fogantatására átalakítani fognak.

— A filharmonikusok legutóbbi koncertjét sokan különféleképpen bírálták. Lapunknak egy barátja, akinek véleményét mi is, mások is súlyosnak szokták tartani, a vasárnap esti éneket kritizálva a következő megjegyzéseket teszi:

Csurgai Adél s kivált Durigó Ilona után nem szabad így kísérletezni. Ha már eddig el-kényeztetett bennünket a hivatása magaslatán álló egyesület, őrizze meg továbbra is magas színvonalát. Jótanácsunk pedig a következő: Mivel tudjuk, hogy az egyesület anyagi erejét messze túllépő arányokban igyekszik a közön-ség igényeit kielégíteni s így elsőrangú erők felléptetésére minden alkalommal nem képes, hagyja el a vendégszerepeltést minden sze-zonban egy-két alkalommal s adjon a zenekar valamivel többet, hogy az énekszámokat pó-tolja. Szívesen meghallgatjuk. —

— **Közgyűlés.** A magyarországi munkások rokkant és nyugdíjgyeltemének helyi fiókpenztára XIII-ik évi közgyűlését f. évi március hó 6-án d. u. 3 órakor tartja a városház nagytermében.

Időgen szavak és nevek sóátra Kelemen Belától csinos vászonkötésben 4 koronáért kaphatók, Klükner Péter cs. és kir. ud. könyvkereskedésében Székesfehérvárott.

— **Öngyilkosság** kísérlet. Jakab János hely-beli legény tegnap egy tisztas kompániában holt-részegre itta magát s elkecseregett lelki állapotá-ban bicakóját öngyilkossági szándékából a szívébe akarta mártani. A penge azonban vastag kabát-jában megakadt s így csak kisebb sebesülést szenvedett.

— **Rövid hírek.**
Tolonc nton. Erdélyi Katica, igazabban Ko-lompár Juli szombathelyi cigánytól városunk te-rületén csavargásban találta a rendőrség. Hamis név bemondatast és csavargást 7 napi elzárásra, illetőségi helyére való toloncolásra ítélték, ezenki-vül a város területéről is kiűltették.

A haragosok. Tokodi László és Novoth Ferenc váli lakosok régóta haragban voltak egy-mással. Ebből magyarázható meg, hogy Tokodi, aki inkább sértettnek érezte magát ráesett No-vothra és karóval egy elverte, hogy súlyos ter-mészetű sérülést szenvedett. A törvényszék To-kodit 3 hónapi börtönrre ítélte.

As elsőt puská. Bosnyakovits József hely-beli lakos a múlt év áprilisában tartott vásáron elejtette töltött puskáját. A puska elsült s go-lyója az ott foglalatokodó Tőke Andrásné hen-tes asszony lábát súlyosan megsértette. A tör-vényszék a vigyázatlan puskát 14 napi fog-házza ítélte.

Asszonyok csatája. Schill Károlyné Kápol-násnyéki asszony állandó perpetvarben élt szom-széd asszonyával. Ennek a perpetvarnak egyik kinövéseként Schillné asszony ellenfelének ron-tott és súlyosan megverte. A törvényszék 6 hó-napi hőtönrre ítélte.

500 korona értékű széna tűnt el kicsinyen-ként Deutch Benő sárbogárdi lakos szétűjből, továbbá 100 korona értékű Försner Lajos szé-rűjből. A csendőrök kiderítették, hogy a tolvaj-ok Hegedűs József, Hegedűs János, Baksa Mi-hály, Szalai István és Ignác sárbogárdi lakosok voltak. Feljelentették őket.

Tis szék kuhovica. Alpein Viktor sárbogárdi gabonakereskedő göréjából 10 szakra való kuko-ricát elhordtak. A tolvajokat, Csámpai Pált, Per-ger Ferencet, Lázár Erzsébet és Dankó Licit le-fellették és átadták a bíróságnak.

Csala pusztán megszűnt a kanyarójárvány. Az alispán elrendelte az iskola kinyitását.

A Székesfehérvári Villamos Telep Üzemigazgatósága értesíti a n. é. Közön-séget, hogy a mal napról kezdve:
Közönséges izzólámpa:
10, 16, 26, 32 gyfényben K — 55 fill.
Tantál: 25, 32, 50 " " 3 -- "
Wolfram: 50 " " 3 30 "
darabonkénti áron kapható.

Színház.

Kedd, február 22.

A kis cukros. Paul Gavault négy felvoná-sos vígjátéka. **Fekete Irén** jutalomjátéka. Székes-fehérvár színházlátogató közönsége hálás lehet Fekete Irén iránt, hogy a budapesti Vigzínház-nak ezt a pompás, kedves darabját lehozta Fe-hérvárra. Általában megszoktuk, hogy jutalom-játékos színészeink mindig jóizléssel választják meg ünnepi darabjaikat, de Fekete Irén, a tár-sulat igen rokonszenves naivája igazán a legjob-bat választotta. „A kis cukros” (Fekete) tulajdon-képen Lapiostoole (Kovács) milliómos csokoládé-gyáros kedves, derült kedélyű, szípkázó szellemű fiatal leánya s a négy felvonás folyamán mind-össze az történik, hogy a „kis csokoládé” kinek régi vőlegénye nem tetszik, ujat szerez magának Paul Normand (Déri) személyében, ki egy kissé szük látókörű, nyársolgári hajlamokkal, vágyak-cal és tervekkel megáldott hivatalnok a munka-tügyi miniszteriumnak. A darab lefolyását persze lehetetlen elmondani, ami — vigjátékról lévén szó — természetes is. A főmposztor, ki a „csokoládé-papa” elkényeztetett kedvencének kezére jár, Fel-icien Bedaride fertő (Bátori), egy jókedvű, ötletes stréber, ki a legügyesebb pókot is megszügyenítő módon szövi a hálót hivatalnok barátja részére, míg végre megfogja. A darab magyarországi böl-csője a Vigzínház, ne jesszen el senkit. Színre-hozásával a lipőkörúti intézet szakított tradíciói-val s míg közönségét nap-nap után szívóbb meg-kacagatja hosszú három órán keresztül, teszi ezt oly decens módon, hogy minden fiatal leány za-vartalanul megnézheti. Mi, az igazat megvallva ilyenformán képezzük a színházi közönség mulat-tatását. Talán egyellen hibája a darabnak, hogy az utolsó felvonás kissé hosszadalmas, a meg-oidás pszichologiai megindokolása gyenge s így a megelőzőkhöz képest némi visszaesést mutat. Hanem ez nem nagy baj. A teljesen megett nézőtér publikumoa annyit kacagott, hogy a köny-nyel kicsordultak. Nagy része volt ebben a pom-pás öszjátéknak, melyben a főszereplők mind-annyian közreműködtek. Fekete Irén igazán kedves milliómos leány volt, Kovács pompás papa, Bátori remek harckeverő, hogy Dériről ne is szóljunk, ki ez estén igazán elemében volt s ezidei alakí-tásainak talán legjobbát álta. A mellékszere-pekben jók voltak Vértés és Kis Cecil, míg Ma-rosit minden lépésénél féltjük — s nem ok nélkül — a tulzástól. A jutalmazott egész sereg virágot kapott. Megérdemelte.

Szerda, február 23.

Trenk báró. (A színlap — Fehérvár publi-kumának izléstét felbecsülve — nagyobb hatás kedvéért hozzászól: „a pandur vezér”). Operett 3 felvonásban. Írták Willner és Bodánszky. Zené-jét Albini Felix. — Mindenkelőt színházunk ér-deemes direktorához volna egy kérésünk, Hagyja ebben a szezonban az opretteket. Várja meg az időt, míg énekes személyzetét kicserélheti. A mostaniakban nem vonjuk kétségbe a jóakaratot, de — hisz tudjuk — egy jó oprett-előadáshoz egyéb is kell. Higgyen nekünk és fogadjon szót. — Hogy a Trenk báróhoz visszatérjünk, konstát-ljuk, hogy kár volt színrehozni, betanulni. Mondják, a Városligeti Színkörben sikert ért el. Legyen. Nálunk nem kell. Dacára a reklámnak, mely egyik helybeli lapban megelőzte, alig fél ház nézte végig s az is megbánta. Meséje — az nincs. Zenéje csinos, dallamos s itt-ott (például az első felvonás indulójában) magyaros moti-vmok is felcsendülnek benne. Ezzel a zenekar bánt el méltanytalanul. A szereplőkről sokat lehet s úgy érezzük, kell mondanunk. A cimszerepet Gyárfás vitte — aintt igen sokszor, most is — nehékesen, pózolyva. Az első felvonás énekszámai ugy látszik, kissé mélyfékvésűek voltak hang-jához, sikert csak a második felvonás nagy kettő-sében ért el. Partnere, Bihari, nagyon kedvetlen-nek látszott, de elég ügyesen bánt kis hangoc-skájával. Ivánfi kezd hovatovább félelmes tagja lenni a társulatnak. Ennek az erőteljes hangú s mindenek felett jó lábu színésznek két nagy hi-bájáról okvetlenül le kell szoknia, ha érvénye-sülni akar. Az egyik az éneke. Mindig adagok-ban adja a publikumnak az énekelni valóját. De ez még a kisebbik baj. Nagyobb az, hogy a köz-

zönség jobb izlésű részéről megfedekezve min-dig a karzati állóhely publikumának beszél. Főleg ha egy-egy vaskosabb kifejezéshez jut, mit jóiz-léssel számánia kellene, ugy aláhuzza a mon-dókáját, hogy még a férfipublikum is diszguztálva van, csak a kakasülő röhög. Intelligens város közönsége nem szívesen veszi ezt. A harmadik felvonás egy átfutó kis jelenetet, melyben ő a főszereplő, épen ezért — ha ugyan a darab a második előadással végleg meg nem bukik — jobb, ha elhagyják. Ezen a szerencsétlen estén még a különben mindig jó Bátori is gyenge volt. Hogy ezek után rossz májuaknak ne látsza-sunk, nagyon megdicsérjük Kis Cecilt. Nem mon-dunk új dolgot azzal, hogy egyike a társulat leghasznavehetőbb tagjainak. Sokszor s mindig szívesen, kedvvel játszik, énekel, táncol, amint jön. Tegnap is szépen énekelte az ő gyengén iskolázott hangjával s helyesen táncolt. Ő volt az est legjobb szereplője. A női kar is jól vi-selte magát. Hanem azért nem veszt vele, aki a Trenk bárót meg nem nézi. —

Jutalomjáték. A városi színházban március hó 1-én kedden tartja Ivánfi Jenő, a közönség kedvelt baritonistája jutalomjátékát, mely alka-lommal színre kerül **Tűzrék a gyakorlaton** című énekes bohózat, amelyben egyik legjobb szerepét játsza a jutalmazandó. Kivülé több szerepet ját-szik Bihari Erzsike, Fekete Irén, Ladányi Mariska, Kis Cecil, Tomborné, Feketéné, Kovács, Bátori, Déri és Marosi stb.

Anyakönyvi statisztika.

1910. február hó 12-ől 1910. február hó 19-ig.

Születés. Született: 8 törvényes fiú, 12 leány, tör-vénytelen fiú 1, leány 0, halvaszületett törvényes fiú 0, leány 0, törvénytelen fiú 0, leány 0. Összesen 21.

Halálozás. Elhalt: 7 éven aluli 1 törvényes fiú, 3 nő, 7 éven felüli 7 férfi, 6 nő. Összesen 13.

Esszerint a születést a halálozást 4-el mulja felül.

Meghaltak:

Szentes Rozália r. k. 16 éves, Rác-u. 28. — Szőke Anna r. k. 72 éves, Forgó-u. 6. — Gál Ferencné, Kovács Mária r. k. 77 éves, Jancsár-u. 24. — Turják Péter g. kol. háztulajdonos, 75 éves, Simor-u. 31. — Heinrich János r. k. 7 napos Sár-u. 30. — Dorrácsak János r. k. magánú 75 éves, Gástelep-u. 11. — Köröp Rozália r. k. 57 éves Szent György-körház. — Ösv. Halász Józsefné, Nagy Katalin r. k. 56 éves, Salétrom-u. 14. — Jaderai Károly r. k. mészáros segéd 29 éves, Jancsár-u. 28. — Komáromi János r. k. kegydíjas urasági alkalmazott 70 éves, Rákóczi-u. 2. — Ko-vács Katalin r. k. 4 éves, Szent György-körház. — Szlasi György r. k. 15 hónapos, Öreg-u. 47. — Pap Andrásné, Májér Mária r. k. 23 éves, Selyem-u. 3. — Kecskeméti Károly r. k. népezenész r. k. 40 éves, Ösz-u. 8. — Nyitrai Ist-ván r. k. fodrász-segéd, 21 éves, Tobak-u. 27. — Kiss Julianna r. k. 8 éves, Szarazút.

Menthol.

A fogak közt maradt ételmaradékok szétbomlá-sából minden ember szájában főként az éjjeli alvás alatt savak és rotha-dási mikrobumok keletkez-nek, melyek a fogakat meg-támadják. Ezek okozzák a fogszuvasodást a szájbűzt és a kínos fogfájást. Semmi-féle fogtisztítószert meg nem szüntetni ezen bajokat oly gyorsan és biztosan, mint a Sztraka Menthol-fogszap-pan. Gyógytárakban és drogériákban ára 1 kor.

Kapható: **Steiner Béla** drogueriában, Kossuth-utca és **Borbély Béla** fodrász-üzletében, Sas-utca. **Vadász Antal** kereskedőnél, Székesfehérvár. **Németh Péter** gyógyszerésznél, Aha.

